

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور
دانشکده علوم انسانی
مرکز تهران

پایان نامه
برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد
رشته حقوق بین الملل
گروه حقوق

عنوان پایان نامه:
حمایت از طرح های صنعتی
مطالعه تطبیقی حقوق بین الملل مالکیت فکری و ایران

سید مجید حسینی نورآبادی

استاد راهنما: دکتر ابوطالب کوشا
استاد مشاور: دکتر حسین آل کجیاف

مهر ۸۹

تقدیم ہے:

او کہ دوستش دارم

چکیده

مالکیت فکری که بر خلاقیت‌های فکری و ذهنی انسان مبتنی است بر خلاف دیگر مالکیت‌ها عینی و ملموس نیست و نقض این مالکیت‌ها سهل‌تر از نقض حقوق مالکیت‌های عینی صورت می‌پذیرد. به طور کلی به دو گروه عمده مالکیت صنعتی و مالکیت ادبی و هنری تقسیم می‌شود. طرح‌های صنعتی به عنوان بخشی از مالکیت صنعتی، حالت تزئینی و زیبایی کالای مصرفی را تشکیل می‌دهد و در حد وسیعی در بسیاری از تولیدات و صنایع کاربرد دارد. قوانین کشورها در خصوص ثبت یک طرح صنعتی متفاوت است. به عنوان مثال جدید بودن یک طرح صنعتی در برخی کشورها لازم و ضروری است و شروط ابتکاری و یا اصیل بودن در برخی دیگر از کشورها معیار قرار گرفته است. به ثبت رساندن طرح‌های صنعتی دارای شرایط و ضوابط معینی می‌باشد که راه حل متعارف کشورها برای کسب حمایت می‌باشد. حمایت صحیح از صاحبان حقوق طرح‌های صنعتی باعث ایجاد فضای آرام و مطمئن برای طراحان صنعتی و مخترعان خواهد شد که پیشرفت و توسعه علم و صنعت را در پی خواهد داشت. متأسفانه مدت مدیدی نیست که در کشور ما از تصویب قانونی که به طور اخص از طرح‌های صنعتی حمایت به عمل آورد می‌گذرد. لذا تحقیقات کامل و جامعی در این زمینه صورت نپذیرفته است. لذا بررسی قانون و مقررات جاری حاکم بر حقوق طرح صنعتی و مقایسه آن با مقررات بین‌المللی و همچنین بررسی رویه جاری و چگونگی ثبت و حمایت از طرح صنعتی در ایران بسیار لازم و ضروری می‌نماید.

در کشور ما از حقوق طرح‌های صنعتی تحت دو نظام کپی‌رایت و طرح‌های صنعتی حمایت به عمل می‌آید. بررسی شرایط ثبت طرح‌ها تحت این دو نظام باعث ثبت آنها در دو مکان مختلف و کاملاً مجزا گردیده است. لذا باید جایگاه طرح‌های صنعتی در کشورمان در مقایسه با نظام‌های بین‌المللی بررسی شود و همچنین ضمن بررسی فصول مشترک و اختلاف مقررات ایران با معاهدات بین‌المللی، نتایج الحاق به آنها را بررسی نمود. سعی بر این است تا خواننده این مقاله ضمن درک صحیح حقوق مالکیت فکری و صنعتی، شناختی صحیح از قوانین و مقررات جاری ثبت و کسب حمایت از حقوق طرح‌های صنعتی در نظام داخلی و بین‌المللی بدست آورد تا بتوان ضمن شناسایی و رفع موانع و کاستی‌های موجود در این عرصه، به ترویج فرهنگ احترام به حقوق طرح‌های صنعتی و به طور کلی مالکیت فکری در سطح جامعه نیز کمک نمود.

کلید واژگان این مقاله عبارتند از: مالکیت صنعتی، طرح‌های صنعتی، موافقت‌نامه تریپس، موافقت‌نامه لاهه، کنوانسیون پاریس.

Payame Noor University
Faculty of Human Sciences

Thesis Submitted for Degree of M.A
In international law
Department of law

Protecting Industrial Designs
Comparative Study of Intellectual Property in
International Law and Iran

Seyed Majid Hoseini Noorabadi

Supervisor:
Dr. Abutaleb Koosha

Advisor:
Dr. Hosein Ale Kajbaf

September ۲۰۱۰

بخش اول : کلیات و ثبت طرح‌های صنعتی

فصل اول: مفاهیم، سابقه تاریخی و قلمرو طرح‌های صنعتی

۶	مبحث اول: مفاهیم و ارزش اقتصادی حقوق مالکیت فکری و طرح‌های صنعتی
۶	گفتار اول: مفاهیم
۶	بند اول: مفهوم مالکیت فکری
۸	بند دوم: مفهوم مالکیت صنعتی
۹	بند سوم: طرح صنعتی چیست؟
۹	الف: مقررات بین‌المللی
۱۴	ب: مقررات داخلی
۱۶	گفتار دوم: حمایت مؤثر از مالکیت فکری و نقش آن در نظام اقتصادی
۱۶	بند اول: اهمیت و ارزش اقتصادی حمایت مؤثر از حقوق مالکیت فکری
۱۸	بند دوم: ارزش اقتصادی حمایت مؤثر از حقوق طرح‌های صنعتی
۱۹	گفتار سوم : سازمان حمایت کننده از حقوق مالکیت فکری
۲۱	مبحث دوم: ریشه‌های مالکیت صنعتی
۲۱	گفتار اول: جایگاه مالکیت صنعتی و مصادیق آن در مالکیت فکری
۲۳	گفتار دوم: جایگاه طرح صنعتی در مالکیت صنعتی
۲۴	مبحث سوم: تاریخچه مالکیت صنعتی در نظام بین‌الملل و ایران

۲۴	گفتار اول: تاریخچه حقوق مالکیت صنعتی و طرح‌های صنعتی در نظام بین‌الملل
۲۷	گفتار دوم: تاریخچه حقوق مالکیت صنعتی و طرح‌های صنعتی در ایران
۲۹	مبحث چهارم: جایگاه حق طراح در نظام حقوقی
۲۹	گفتار اول: طراح و مالک طرح
۳۲	گفتار دوم: حقوق مترتب بر طراح
۳۲	بند اول: حق طراح و حقوق عمومی و خصوصی
۳۳	بند دوم: حق طراح و حقوق مالی و غیرمالی
۳۴	بند سوم: حق طراح و حقوق عینی و دینی
۳۴	بند چهارم: حق طراح و اموال منقول و غیرمنقول
۳۵	مبحث پنجم: طرح صنعتی و مقایسه آن با دیگر مصادیق مالکیت صنعتی
۳۵	گفتار اول: طرح صنعتی و حق مؤلف (کپی‌رایت)
۳۷	گفتار دوم: اختراع و طرح صنعتی
۴۲	گفتار سوم: علامت تجاری، اسم تجاری و طرح صنعتی
۴۶	گفتار چهارم: نشان جغرافیایی و طرح صنعتی
۴۸	گفتار پنجم: رقابت نامشروع و طرح صنعتی
۴۸	گفتار ششم: طرح ساخت مدارهای یکپارچه و طرح صنعتی

فصل دوم: ثبت طرح‌های صنعتی

۵۲	مبحث اول: لزوم ثبت طرح‌های صنعتی
۵۲	گفتار اول: اهمیت ثبت طرح صنعتی
۵۴	گفتار دوم: حقوق اعطایی و فواید ثبت طرح صنعتی

۵۶	گفتار سوم: حق تقدم
۵۷	مبحث دوم: طرح‌های قابل ثبت و غیرقابل ثبت
۵۷	گفتار اول: طرح‌های قابل ثبت
۵۷	بند اول: بعد ملی
۵۸	بند دوم: بعد بین‌المللی
۶۰	گفتار دوم: طرح‌های غیرقابل ثبت
۶۰	بند اول: بعد ملی
۶۱	بند دوم: بعد بین‌المللی
۶۲	مبحث سوم: فرآیند ثبت طرح‌های صنعتی
۶۲	گفتار اول: نظام بین‌الملل
۶۵	بند اول: مسیر ملی
۶۵	بند دوم: مسیر منطقه ای
۶۶	بند سوم: مسیر بین‌المللی
۶۶	گفتار دوم: قانون ایران
۶۷	بند اول: فرآیند ثبت در اداره طرح‌های صنعتی
۸۷	بند دوم: ثبت در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۹۲	الف: تاریخ اظهارنامه
۹۳	ب: استرداد و اصلاح اظهارنامه
۹۴	پ: مهلت رفع نقص
۹۵	ت: اشخاص دارای صلاحیت جهت دریافت ابلاغ‌ها
۹۶	ث: ماکت و نمونه واقعی
۹۶	ج: کانال‌های آشنایی با طرح صنعتی در کشور
۱۰۱	بند سوم: بررسی امکان متمرکز کردن ثبت کلیه طرح‌های صنعتی
۱۰۳	مبحث چهارم: تسلیم یک تقاضانامه جهت ثبت چند طرح صنعتی مختلف
۱۰۳	گفتار اول: نظام بین‌الملل

۱۰۴	گفتار دوم: حقوق ایران
۱۰۵	مبحث پنجم: هزینه ثبت طرح صنعتی
۱۰۵	گفتار اول: نظام بین الملل
۱۰۶	گفتار دوم: حقوق ایران

بخش دوم: حمایت از طرح‌های صنعتی و اجرای حقوق آن

فصل سوم: حمایت داخلی و بین‌المللی از طرح‌های صنعتی

۱۰۹	مقدمه
۱۰۹	مبحث اول: ضرورت حمایت از طرح‌های صنعتی
۱۱۳	گفتار اول: تجاری سازی طرح‌های صنعتی و حمایت داخلی از طراحان
۱۱۵	گفتار دوم: مشارکت ارگان‌ها، سازمان‌ها و بانک‌ها در حمایت از طراحان و مخترعان
۱۱۷	مبحث دوم: حمایت از طرح‌های صنعتی در معاهدات بین‌المللی
۱۱۷	گفتار اول: معاهدات ماهوی
۱۱۷	بند اول: کنوانسیون پاریس
۱۲۱	بند دوم: موافقتنامه تریپس (TRIPS)
۱۲۴	الف: ویژگی‌های موافقتنامه TRIPS
۱۲۷	ب: مقایسه با مقررات ایران
۱۲۹	گفتار دوم: معاهدات شکلی
۱۲۹	بند اول: موافقت نامه لوکارنو برای ایجاد طبقه بندی بین المللی طرح‌های صنعتی
۱۳۰	بند دوم: عهدنامه لاهه در خصوص سپردن بین‌المللی طرح‌های صنعتی
۱۳۸	گفتار سوم: امتیازات الحاق ایران به موافقتنامه لاهه و آثار قانونی آن

- ۱۴۰ مبحث سوم: حمایت از طرح‌های صنعتی در مقررات داخلی
- ۱۴۲ مبحث چهارم: حمایت از طریق نظام خاص و غیر خاص
- ۱۴۳ گفتار اول: حمایت از طریق نظام خاص
- ۱۴۳ گفتار دوم: حمایت از طریق نظام غیر خاص
- ۱۴۵ بند اول: حمایت طرح از طریق قانون کپی رایت
- ۱۴۶ بند دوم: حمایت طرح از طریق علامت تجاری
- ۱۴۷ بند سوم: حمایت طرح از طریق قانون رقابت ناعادلانه
- ۱۴۸ گفتار سوم: حمایت از طرح صنعتی ثبت نشده
- ۱۴۹ بند اول: حمایت از حق طرح صنعتی ثبت نشده بریتانیایی
- ۱۵۰ بند دوم: حمایت از حق طرح صنعتی ثبت نشده اتحادیه اروپایی
- ۱۵۰ مبحث پنجم: شرایط کسب حمایت
- ۱۵۰ گفتار اول: نظام بین الملل
- ۱۵۴ گفتار دوم: حقوق ایران
- ۱۵۶ مبحث ششم: مدت حمایت و بهره برداری از طرح‌های صنعتی در نظام بین الملل و حقوق ایران
- ۱۵۶ گفتار اول: مدت حمایت از طرح‌های صنعتی در نظام بین الملل و حقوق ایران
- ۱۵۸ گفتار دوم: بهره برداری از طرح صنعتی و تفویض اختیار آن در حقوق بین الملل و ایران
- ۱۶۰ مبحث هفتم: حمایت از طرح‌های صنعتی در قوانین داخلی کشورها

فصل چهارم: اجرای حقوق طرح‌های صنعتی

۱۶۳	مقدمه
۱۶۶	مبحث اول: راه‌های جبران در موافقت‌نامه تریپس و مقررات ایران
۱۶۶	گفتار اول: ضمانت اجرای مدنی در موافقت‌نامه تریپس و مقررات ایران
۱۶۹	بند اول: اجرای حقوق طرح‌های صنعتی در مقررات ایران
۱۶۹	الف: کمیسیون موضوع ماده ۱۷۰ آیین‌نامه
۱۷۱	ب: نقش و اختیارات دادگاه در پیگیری اعتراضات
۱۷۲	پ: نقش و اختیارات دادسرا در پیگیری اعتراضات
۱۷۶	گفتار دوم: ضمانت اجرای کیفری در موافقت‌نامه تریپس و مقررات ایران
۱۷۸	مبحث دوم: تدابیر موقتی، تأمین و مرزی در موافقت‌نامه تریپس و مقررات ایران
۱۷۸	گفتار اول: تدابیر موقتی و تأمین در موافقت‌نامه تریپس و حقوق ایران
۱۷۹	گفتار دوم: تدابیر مرزی برای جلوگیری از نقض حقوق مالکیت صنعتی در موافقت‌نامه تریپس و حقوق ایران
۱۸۰	مبحث سوم: جلوگیری از بروز اختلاف و حل و فصل اختلافات
۱۸۰	گفتار اول: جلوگیری از بروز اختلاف
۱۸۳	گفتار دوم: حل و فصل اختلافات در سازمان جهانی مالکیت فکری و موافقت‌نامه تریپس
۱۸۶	نتیجه‌گیری
۱۹۰	پیوست‌ها
۲۱۶	منابع و مأخذ

فهرست جداول

۸۶	جدول ۱-۲
۱۱۲	جدول ۱-۳
۱۳۱	جدول ۲-۳
۷۱	نمودار ۱-۲
۷۲	نمودار ۲-۲
۷۳	نمودار ۳-۲
۷۴	نمودار ۴-۲
۷۵	نمودار ۵-۲
۸۰	نمودار ۶-۲
۸۲	نمودار ۷-۲
۸۳	نمودار ۸-۲
۸۵	نمودار ۹-۲

مالکیت غیرعینی یا ناملموس که مبتنی بر خلاقیت‌های فکری بشر هستند به عنوان یکی از مسائل اساسی و زیربنایی در معاملات و داد و ستدهای تجاری متجلی است. بی‌شک حمایت از آن، اثرات و منافع بسیار زیادی را برای حامیان به همراه خواهد داشت. از آن جمله می‌توان به انتقال تکنولوژی، تولید سرمایه، جذب سرمایه‌گذاری خارجی، ایجاد انگیزه در نویسندگان، مخترعان و طراحان، افزایش واردات و صادرات و ... اشاره کرد.

در این میان مالکیت صنعتی بعنوان بخش از مالکیت فکری، نقش بسیار مهم و ارزنده‌ای را در اقتصاد کشورها ایفا می‌کند. مالکیت صنعتی یعنی آفرینش و خلاقیت‌های فکری و ذهنی بشر در زمینه‌های صنعتی. مسلماً این مهم مستلزم حمایت صحیح و سنجیده خواهد بود که به ظهور جامعه‌ای پویا و بالنده منتهی خواهد شد. طرح‌های صنعتی نیز به عنوان بخش بسیار قابل توجهی از مالکیت صنعتی به بعد تزئینی (شکل، الگو و یا رنگ کالا) و زیبایی کالای مصرفی ورود پیدا می‌کند. مسلماً با دمیدن روح حمایت در کالبد طرح‌ها، از پشتوانه‌ای عظیم برخوردار می‌شوند. اما لازمه حمایت، ابتدا قانونی کردن آن است که جز از مسیر ثبت نمی‌توان پیمود. ثبت و حمایت از طرح‌های صنعتی دارای ابعاد بسیار وسیع و گسترده‌ای است که در این پایان‌نامه به وفور درباره آن سخن خواهد رفت.

طرق ثبت طرح‌های صنعتی در کشورهای متفاوت به روش‌های مختلف صورت می‌پذیرد. مقایسه نظام‌های بین‌المللی ثبت طرح‌های صنعتی با مقررات و رویه جاری در کشور منافع و مزایای بسیاری در بردارد که هدف از انجام این پروژه دستیابی و شناسایی این مزیت‌هاست. لذا جهت دستیابی به نتیجه این مقایسه، بررسی چگونگی ثبت و حمایت از طرح‌های صنعتی در کشور ضروری می‌نماید.

بدین منظور سؤالات تحقیق اینطور مطرح می‌گردند:

- ۱- ساز و کارهای حقوقی حمایت از طرح‌های صنعتی با توجه به نظام‌های بین‌المللی کدامند؟
- ۲- جایگاه نظام حمایت از طرح‌های صنعتی در ایران در مقایسه با نظام‌های بین‌المللی کجاست؟
- ۳- آیا الحاق به معاهدات مرتبط به طرح‌های صنعتی می‌تواند در هماهنگی و همخوانی نظام ایران با نظام‌های بین‌المللی مؤثر باشد؟

فرضیات تحقیق عبارتند از:

- ۱- از حقوق طرح‌های صنعتی تحت دو نظام کپی‌رایت و مالکیت صنعتی می‌توان حمایت نمود.
- ۲- جایگاه حمایت از طرح‌های صنعتی مندرج در قانون طرح‌های صنعتی مصوب ۱۳۸۶ مجلس شورای اسلامی در مقایسه با نظام‌های بین‌المللی علی‌رغم اینکه در مواردی دارای اختلاف است ولی در عین حال دارای نقاط اشتراک فراوانی می‌باشد.
- ۳- الحاق به معاهدات بین‌المللی مرتبط با طرح‌های صنعتی می‌تواند در هماهنگ‌سازی نظام ایران با نظام‌های بین‌المللی مفید و مؤثر واقع شود.

هدف تحقیق:

هرگونه تأخیر در ثبت یک طرح صنعتی مشکلاتی را برای طرح، مالک و طراح به وجود خواهد آورد که متعاقب آن مشکلات عدیده دیگری است که ممکن است در مرحله کسب حمایت متجلی شود. اما آنچه که مسلم است این است که نبود این حمایت لطمات جبران‌ناپذیری را به جامعه و مردم وارد خواهد ساخت و باعث هدررفتن انرژی، سرمایه و منابع مالی و معنوی خواهد شد.

حمایت از طرح‌های صنعتی باعث رشد اقتصادی کشورها، بالندگی در آفرینش‌های مخترعان و طراحان، جذب سرمایه، متمرکز ساختن توانمندی‌های مادی و معنوی و در نهایت رضایت جامعه و مردم و ... خواهد شد. ضمن اینکه بررسی طرق مختلف ثبت و حمایت از طرح‌های صنعتی در کشور و مقایسه آن با دیگر نظام‌های بین‌المللی و موافقت‌نامه‌های ماهوی و شکلی (تریپس، لوکارنو، عهدنامه لاهه و کنوانسیون پاریس) و همچنین بررسی اجرای حقوق مالکیت فکری در موافقت‌نامه تریپس باعث گسترش دید، افکار و کسب تجربیات فراوان خواهد شد که در تمامی مراحل قانونگذاری و همچنین مراحل اجرایی آنها مفید و مؤثر واقع می‌شود. بی‌شک این امر بدون بررسی دقیق مراحل ثبت یک طرح صنعتی و نحوه و چگونگی حمایت از آن، امکان‌پذیر نخواهد بود. بنابراین در این رساله سعی می‌شود مراحل ثبت و حمایت از طرح‌های صنعتی به جهت مقایسه با نظام‌های بین‌المللی بررسی شوند. این مقایسه این درک را به خواننده خواهد داد تا بداند مراحل ثبت و حمایت از طرح صنعتی در کشور ما تا

چه اندازه با مقررات و نظام‌های بین‌المللی هماهنگ و منطبق است که البته لازمه آن شناسایی و بررسی ساز و کارهای حقوقی می‌باشد.

بهرحال مسئله‌ای که از اهمیت بسزایی برخوردار است این است که بدانیم ایران در عرصه مالکیت فکری و بالاخص حقوق طراحان صنعتی چه جایگاهی دارد و با وجود این که چند سالی بیش نیست که از تصویب قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب سال ۱۳۸۶ و آیین‌نامه اجرایی آن مصوب سال ۱۳۸۷ می‌گذرد، با این حال تا چه حد در این زمینه پیش رفته‌ایم.

ساماندهی تحقیق:

جهت نیل به اهداف فوق‌الذکر بعد از مبانی نظری و مفاهیم مالکیت فکری و صنعتی و طرح صنعتی، بررسی دامنه و مقایسه مصادیق آنها الزامی است که در فصل اول به آن خواهیم پرداخت. ثبت داخلی و بین‌المللی طرح صنعتی عنوانی است که در فصل دوم به آن پرداخته شده است. موضوع حمایت داخلی و بین‌المللی و ضمانت اجرا و شیوه‌های جلوگیری از بروز اختلاف در مقررات بین‌المللی و حقوق ایران موضوعاتی هستند که به ترتیب در فصول سوم و چهارم این پایان‌نامه به آنها خواهیم پرداخت. در پایان ضمن بررسی شناخت بیشتر جایگاه ایران در حمایت از طرح و طراحان صنعتی و روشهای اجرایی امید است تا بدین وسیله بتوان راه‌گشای علاقمندان و فعالانی شد که علاقمند هستند در این عرصه با هدف خدمت به نظام حقوقی کشور عزیزمان ایران به تحقیق و تفحص بپردازند.

بخش اول :

کلیات

۱) مفاهیم ، مبانی نظری و ثبت

طرح‌های صنعتی

فصل اول:

مفاهیم، سابقه تاریخی و

قلمرو طرح‌های صنعتی

مبحث اول: مفاهیم و ارزش اقتصادی حقوق مالکیت فکری^۱ و طرح‌های صنعتی

گفتار اول: مفاهیم

بند اول: مفهوم مالکیت فکری^۲

در قرن حاضر مالکیت های غیرعینی و ناملموس مبتنی بر خلاقیت های فکری، که دانش محتوی اصلی و اساسی آن را تشکیل می دهد، به صورت باارزش ترین و مهمترین نوع از مالکیت متجلی است.^۳ حقوق مالکیت فکری امروزه به عنوان یکی از مسائل زیربنائی سیاست نوین اقتصادی و ابزار مهم و اساسی برای رشد اقتصادی و باارزشترین سرمایه در معاملات و داد و ستدهای تجاری تلقی می گردد. حمایت قوی و مؤثر از حقوق مالکیت فکری به لحاظ برتری این دارائی ها بر دارائی های مادی در بسیاری از موارد علاوه بر ایجاد انگیزه و تشویق مبتکرین و نوآوران، مخترعان و موسسات تحقیقاتی برای فعالیت های ابتکاری، عامل بسیار مهم در تسهیل موجبات انتقال تکنولوژی و نیز در جلب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بخش های معین اقتصادی است که اهمیت این امر برای تحقق و تسریع توسعه در حوزه های مختلف اجتماعی-اقتصادی بر کسی پوشیده نیست.^۴

۱. Intellectual Property (Propriété Intellectuelle)

^۲ حق در لغت به معنای راست و درست، ثابت و ضد باطل و در اصطلاح حقوقی توانائی است که حقوق هر کشور به اشخاص می دهد تا از مالی مستقیم استفاده کنند یا انتقال مال و انجام کاری را از دیگر بخواهند. حق از نظر ماهیت دارای ویژگی های: قابلیت اسقاط آن از طریق اشخاص، امکان نقل و انتقال آن به اسباب انتقال قهری و ارادی و امکان تعهد علیه آن می باشد.

مالکیت، حق استعمال و تصرفات به هر صورت از سوی مالک در ملک و مال خود به جز مواردی که در قانون استثناء شده، می باشد. مالکیت مهمترین حق عینی است و عبارت از رابطه ای است بین شخص و شی که به وی حق همه گونه تصرف و انتفاع را می دهد مگر آنچه از جانب قانون استثناء شده باشد. معنوی در لغت به معنای باطنی، حقیقی و در اصطلاح حقوق مالکیت فکری صرفاً اشاره بر این دارد که متعلق حق، مادی نیست، بلکه فعالیت فکری انسان است. بهرحال حقوق مالکیت فکری در زبان حقوقی ما غالباً به حقوق مالکیت معنوی ترجمه شده است. اگر چه بعضی از استادان با این تسمیه موافق نبوده و اصطلاح حقوق مالکیت فکری را پیشنهاد نموده اند، زیرا به نظر این گروه، کلمه معنوی شاید جامع باشد ولی مانع نیست. کلمه معنوی در لغت منسوب به معنی و مقابل مادی، صوری و ظاهری تعریف شده است، حال آنکه منشاء این حقوق فکر و اندیشه و تعقل است. ضمناً همانطور که می دانیم برخی از مصادیق حقوق مالکیت صنعتی از جمله اختراعات، علائم تجاری، نشانه های جغرافیایی، مدارهای یکپارچه و بالاخص طرح های صنعتی (که موضوع پایان نامه حاضر است)، ملموس و قابل لمس می باشند. لذا از آنجا که مالکیت معنوی در اذهان به نوعی از مالکیت غیرملموس نزدیکتر است و در واقع تناسب زیادی با مالکیت فکری به معنای ذکر شده در بالا پیدا نمی کند لذا عبارت مالکیت فکری جامعتر و کاملتر از مالکیت معنوی به نظر می رسد. بنابراین با کسب اجازه از اساتید محترم، در این پایان نامه عبارت مالکیت فکری به مالکیت معنوی ترجیح داده می شود.

۳. امیری، حسین علی (۱۳۸۸)، اجرای حقوق مالکیت صنعتی در مقررات سازمان جهانی تجارت و حقوق ایران، تهران: نشر میزان، ص ۹

۴. میرحسینی، سید حسن (۱۳۸۵)، مقدمه ای بر حقوق مالکیت معنوی، تهران: نشر میزان، ص ۱۱

مالکیت فکری، مالکیت و سلطه قانونی است که به موجب آن صاحب اثر می‌تواند از منافع و شکل خاصی از فعالیت یا اندیشه ابراز شده خود به طور انحصاری استفاده نماید. مالکیت فکری، همانطور که از اسم آن بر می‌آید، زاییده فکری بشر است و عبارت است از آفرینش‌ها و خلاقیت‌های فکری در زمینه‌های علمی، صنعتی، ادبی و هنری که از راه دانش، هنر یا ابتکار آفریننده پدید می‌آید.^۱

حقوقدانان در تعریف حقوق مالکیت فکری اتفاق نظر ندارند از اینرو در بسیاری از اسناد مربوط ترجیح داده شده است که به جای تعریف حقوق مالکیت فکری صرفاً به ذکر و بیان مصادیق آن اکتفا گردد. ولی با این حال نظر تعدادی از علمای حقوق درباره مالکیت فکری بیان می‌گردد:

شاهد علیخان در کتاب خود در این مورد می‌گوید: «در روند اصلاحات اقتصادی ملی، اتخاذ و اعمال یک نظام مالکیت فکری مؤثر که فعالیت‌های ابتکاری، نوآوری و خلاق را ارتقاء بخشد، در واقع امری لازم و ضروری و به نفع ملت است^۲». در هر صورت هدف از این نظام حقوقی، تحدید فعالیت‌های ذهنی انسان، بوسیله قوانین دست و پا گیر نیست بلکه غایت، تشویق افراد برای بکارگیری ابتکارات ارزنده می‌باشد.^۳

آرپاد بگش^۴ در توصیف مفهوم مالکیت فکری می‌نویسد: آثار هنری، ابداع و اختراع، زاییده روح و اندیشه بشری است. این آثار برای انسان‌ها لیاقت و شایستگی حیات را به بار می‌آورند. این از وظایف دولتهاست که از هنرها و اختراعات حمایت نمایند.

آقای حسین علی امیری در کتاب خود اجرای حقوق مالکیت صنعتی در مقررات سازمان جهانی تجارت و حقوق ایران به نقل از مایکل بلانکنی می‌گوید: خلاقیت‌های فکر و ذهن بشر که دولت در قبال آنها به پدیدآورندگان آن حق انحصاری بهره‌برداری را برای مدت معینی به منظور جلوگیری از استفاده غیرمجاز دیگران اعطاء می‌نماید.

و از نظر دکتر کاتوزیان: حقوق معنوی حقوقی است که به صاحب آن اجازه می‌دهد از منافع و شکل خاصی از فعالیت یا فکر انسان منحصراً استفاده کند.

۱. نوروزی، علیرضا (۱۳۸۱): حقوق مالکیت فکری: حق مؤلف و مالکیت صنعتی، تهران: نشر چاپار، ص ۱۹

۲. علیخان، شاهد (۱۳۸۱)، مزایای اقتصادی - اجتماعی حمایت از مالکیت فکری در کشورهای در حال توسعه (گروه مترجمان)، تهران: انتشارات فصل سبز، ص ۱۵

۳. وکیل، امیر ساعد (۱۳۸۸)، حمایت از حقوق مالکیت فکری در سازمان جهانی تجارت و حقوق ایران، تهران: انتشارات مجد، ص ۲۰

۴. Arpad Begsch

و بالاخره دکتر صفایی مالکیت فکری یا معنوی را حقوقی می داند که دارای ارزش اقتصادی و داد و ستد است ولی موضوع آن شیء معین مادی نیست. از نظر ایشان موضوع این حقوق در واقع فعالیت و اثر فکری انسان است^۱. در ادامه با سازمان حمایت کننده از حقوق مالکیت فکری آشنا خواهیم شد.

بند دوم: مفهوم مالکیت صنعتی^۲

غرض از مالکیت صنعتی همانطور که در بند ۳ ماده ۱ کنوانسیون پاریس آمده است مفهوم عام آن است و این مفهوم نه تنها در صنعت و بازرگانی به معنی اخص اطلاق می شود بلکه بر رشته های صنایع کشاورزی و استخراجی و کلیه محصولات مصنوعی یا طبیعی از قبیل انواع برگ توتون میوه و دام و گل و مواد معدنی و آب های معدنی و ماءالشعیر، آرد و دانه نیز شمول دارد^۳. در این کنوانسیون موضوع حمایت مالکیت صنعتی، حق اختراع، نمونه های اشیاء مصرفی و طرح ها و مدل های صنعتی و علائم کارخانه ها یا بازرگانی و علائم مربوط به خدمات و اسم بازرگانی و مشخصات مبدأ یا نامگذاری اصلی جنس و نیز جلوگیری از رقابت نامشروع می باشد و موضوع حمایت از مالکیت صنعتی به حمایت از مصادیق آن منتج می گردد. جالب است ذکر شود که موضوع حمایت از مالکیت صنعتی در هیچ یک از معاهدات بین المللی تعریف نشده است^۴.

علاوه بر موارد فوق مالکیت صنعتی یعنی مجموعه ای از اختراعات و علائم بازرگانی و طرح های صنعتی و نامهای تجاری، یک رشته ارتباطی بین عرضه کننده و مصرف کننده بوجود می آورد که در صورت

۱. امیری، حسین علی، همان، ص ۲۱

۲. Industrial Property

۳. میرحسینی، سید حسن (۱۳۸۵)، حقوق مالکیت صنعتی، فرهنگ حقوق مالکیت معنوی، جلد اول، تهران: نشر میزان، ص ۱۷۲

۴. Editorial Committee, Encyclopedia of Public International Law, Book No.۵, International Organization on General Universal International Organizations And Cooperation, p.۲۸